

Kodin arki kotouttaa afgaaneja

Kotitaloudet tuottavat hyvinvointia, joka on tärkeää maahanmuuttajien kotoutumiselle. Sen vaatima jokapäiväinen vuorovaikutus kantaväestön kanssa on syytä pitää mukana kotouttamistoimissa.

MAAHANMUUTON MYÖTÄ SYNTYY etnisiä ryhmiä, joiden kotoutuminen on välttämätöntä, jotta he voivat elää tyydyttävää arkea. Tyydyttävällä arjella tarkoitetaan kotitalouden jäsenten subjektiivista kokemusta arjen hyvinvoinnista, toimivuudesta ja sujuvuudesta, mikä pohjaa kulloisille elinoloille (Raijas 2008). Erityisen muutoksen kokevat ne maahanmuuttajat, jotka tulevat erilaisesta etnisestä ja kulttuurisesta taustasta ja joiden uskonto poikkeaa kantaväestön uskonnosta.

Maahanmuuttajien kotitalouden toiminta muuttuu väistämättä uudessa maassa, sillä kotitalous on jatkuvassa dynaamisessa suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Kotitalous voidaan ymmärtää joko tuottamislaisena yksikkönä (Goldsmith 2012), kodin

tuottamispaikkana (Korvela 2003) ja asutuskuntana (Suomen virallinen tilasto 2017). Se tuottaa arjen hyvinvointia toimissa, jotka koskevat asumista, ruokailua, taloudellista suunnittelua, hoivaa ja vapaa-aikaa.

Kuvaamme tutkimustiedon pohjalta Afganistanista Suomeen saapuneiden maahanmuuttajien kohtaamia arjen hyvinvointia heikentäviä tekijöitä, jotka liittyvät asumiseen, kotitalouksien ruokahuoltoon ja vuorovaikutukseen suomalaisten kanssa. Valkeapään (2016) maahanmuuttajia koskevan kotitaloustutkimuksen tavoitteena oli selvittää, missä määrin Suomeen saapuneet afgaanit olivat integroituneet suomalaisen yhteiskuntaan.

Afgaanit ovat Suomessa nopeasti kasvava maahanmuuttajaryhmä, koska ryhmä kuului valtion pakolais-

AFGAANIT KUVASIVAT KOTITALOUDEN TOIMINTANSA MUUTTUNEEN HUOMATTAVASTI.

kiintiöön vuosina 2004–2006 ja 2010–2012. Vuonna 2012 maassamme asui 30 000–33 000 pakolaista, joista afgaaneja oli 2 957 (Maahanmuuttovirasto 2012). Syksyllä 2015 Suomeen saapui vajaat 5 000 afgaania turvapaikanhakijoina, mikä oli 15 prosenttia vuoden turvapaikanhakijoista. Afgaanit ovat integroituneet suomalaiseen yhteiskuntaan hitaasti, mikä näkyy tilastoissa erityisesti suurena työttömyysprosenttina: yli puolet heistä oli työttömänä vuonna 2012 (Maahanmuuttovirasto 2013).

Tarkastelumme taustalla oleva tutkimusaineisto hankittiin kyselyillä (n = 264) ja haastattelemalla kymmentä afgaania. Aineisto hankittiin informoituna kyselynä kutsutilaisuuksissa, joita pidettiin 11 paikkakunnalla. Kyselytilaisuuksien järjestämisessä auttoivat paikalliset maahanmuuttoviranomaiset ja settlementtityhdistykset. Tilaisuuksissa oli mukana darin kielen tulkki.

Haastateltavat asuivat kahdessa väestöpohjaltaan erikokoisessa kaupungissa. Heidät valittiin siten, että he edustivat mahdollisimman hyvin heterogeenistä maahanmuuttajajoukkoa. Tavoitteena oli löytää haastateltavia, joilla oli erilainen tausta seuraavien ominaisuuksien suhteen: ikä, perheen nykyinen koko, sukupuoli, koulutus ja maassaoloaika. Osa haastatteluista tehtiin tulkin välityksellä. (Valkeapää 2016.)

Afgaanit kuvasivat kotitalouden toimintansa muuttuneen huomattavasti siitä, mitä se oli ollut lähtömaassa. Jokapäiväisen elämän ongelmat koskettivat erityisesti ruuan hankintaa ja valintaa, suomalaiseen ruokaan tottumista ja kerrostaloasumista koskevia sääntöjä ja rajoitteita. Afgaanien kokemia ongelmia lisäsivät kielitaidottomuus ja vähäinen vuorovaikutus suomalaisten kanssa.

VUOROVAIKUTUKSEN PUUTE HAITTAI KOTOUTUMISTA

Ruokaa ja ruokailua koskevia ongelmia afgaanit kuvasivat muun muassa saatavilla olevan elintarvikevalikoiman erilaisuudella ja islamin uskon ruokasääntöillä, jotka rajoittivat omaa ruokavaliota: islamissa sianliha on kiellettyä, ja muuta lihaa voidaan käyttää vain oikeaoppisesti teurastettuna (*halal*).

Suomalaisten käyttämät ruuanvalmistusmenetelmät ja ruuanvalmistusta koskeva teknologia olivat afgaaneille vieraita. He olivat kotimaassaan tottuneet käyttämään ruuanvalmistukseen useita tunteja ja raaka-aineinaan omatarveviljelyllä kasvatettuja juureksia ja vihanneksia. Suomessa taas useimmat elintarvikkeet ostetaan kaupasta, ja usein suositaan esikäsiteltyjä elintarvikkeita. Näin ruuanvalmistusaika lyhenee ja ruuanlaiton tuoma yhteinen tekeminen arjessa vähenee. Aiempiin tutkimuksiin viitaten tiedetään, että etninen ruokavalio rakentaa sosiaalista identiteettiä samoin kuin yhteinen kieli, pukeutuminen, perherakenne ja uskonto.

Käytännössä etnisen ryhmän ruokatottumukset muokkaantuvat uudessa asuinmaassa usean tekijän yhteisvaikutuksesta. Maahanmuuttajien ruokavaliintoihin vaikuttavat esimerkiksi valinnan mahdollisuus, tulotaso, uskomukset, ruokasääntöt, uskonto ja kulttuuriin liittyvät tavat sekä tottumukset. Ryhmän sisäistä variaatiota lisäävät ikä, etninen tausta, ammatit ja integraatioaste. Erityisesti iällä ja maahanmuuttajasukupolvella katsotaan olevan merkittävin vaikutus ruokatottumusten muuttumiseen (Kosonen 2012).

Kerrostaloasumista koskevien sääntöjen ja rajoitteiden vuoksi kolmannes afgaaneista koki joutuvansa elämään ”varovaisemmin” kuin kotimaassaan. He kokivat esimerkiksi, että ruuanvalmistuksessa syntyvät hajut ja elämiseen kuuluvat äänet häiritsivät kerrostalon muita asukkaita. Paaso ja Kokko (2004) ovat omassa tutkimuksessaan saaneet vastaavanlaisia tuloksia. He haastattelivat kuutta maahanmuuttajaperhettä. Tutkimus pohjautuu Turun kaupungin asettaman maahanmuuttajia koskevan asumistyöryhmän selvitykseen.

Maahanmuuttajien ja suomalaisten välistä eripuraa on synnyttänyt se, että maahanmuuttajilla on

ollut epäselvä käsitys asumisen säännöistä ja niiden noudattamisen merkityksestä (Pikkarainen & Wilkman 2008). He myös käsittävät yksityisten ja yhteisten tilojen rajat eri tavalla kuin kantäväestö. (Dalgard & Thapa 2007.)

Vuorovaikutusta koskevia ongelmia kohdataan asioitaessa kodin ulkopuolella virastoissa, kaupoissa sekä terveydenhuollon henkilökunnan ja opettajien kanssa. Erityisesti maahanmuuttajanaisten hyvinvoinnin on todettu heikentyvän sosiaalisten suhteiden puuttumisen ja vähäisen harrastuksiin ja työelämään osallistumisen takia (Dalgard & Thapa 2007; Rublee & Shaw 1991).

Vähäinen kielitaito, vastuu kodinhoidosta ja kulttuuristen arvojen erilaisuudesta juontuva identiteetin kadottaminen koskettaakin maahanmuuttajaperheissä enemmän naisia kuin miehiä (Thapa, Dalgard, Claussen, Sandvik & Hauff 2007). Maahanmuuttajafgaanit toivoivat, että heillä kävisi suomalaisia vieraita ja että asuinalueella olisi yhteishenkeä ja -toimintaa. Myös Paaso ja Kokko (2004) havaitsivat, että yhteisöllisyys lisää maahanmuuttajien ja kantäväestön välisiä kontakteja.

ALOITTEELLISUUS JA MYÖNTEINEN ASENNE HELPOTTAVAT INTEGRAATIOTA

Afgaanien integraatioaste vaihteli. Tutkimus vahvisti käsitystä siitä, että iällä, koulutuksella ja halulla olla tekemisissä kantäväestön kanssa on merkitystä sopeutumisessa. Tarkastelimme, missä määrin afgaanien asumista koskevissa kokemuksissa, ruokatalouden hoidossa ja yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa oli havaittavissa uuteen kulttuuriin yhdentymistä (integraatio), sulautumista (assimilaatio), eristäytymistä (separaatio) ja syrjäytymistä (marginalisaatio). Marginalisaatiota lukuun ottamatta pystyimme todentamaan näitä kaikkia.

Tuloksiin on kuitenkin suhtauduttava varauksellisesti, sillä tutkimusmetodologiaan sisältyy rajoitteita. Ihmisten käsityksiin fokusoituva metodologia ei välttämättä tavoita ilmiön kielteisiä näkökulmia, samalla kun syrjäytyneiden löytäminen kysely- tai haastattelututkimukseen edellyttäisi erityistä rekrytointin menetelmää ja kohdejoukon valintaa. Otoksemme oli

kuitenkin edustava suhteessa maassa asuviin maahanmuuttajafgaaneihin, ja haastatelluissa oli eri akkulturaatiovaiheessa olevia afgaaneja.

Koska afgaanit ovat tulleet Suomeen täysin erilaisesta kulttuurista, he ovat omaksuneet hitaasti suomalaisen asumisen ja ruokailun käytänteitä. Tähän on ollut vaikuttamassa vähäinen vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Integraatiota merkitsevästi edistäviksi tekijöiksi havaittiin maahanmuuttajien halu saada lisää sekä suomalaisia että afganistanilaisia ystäviä, monipuolinen elintarvikevalikoima ja asuinalueiden rauhallisuus. Integraatio oli todennäköisempää, jos afgaani oli itse ollut aloitteellinen ja koki muutoksen itselleen hyväksi.

Vaikka ruoka yhdistää, se voi myös erottaa. Eristäytymistä lisäävät vieraaksi koettu elintarvikevalikoima, omat ruokasäännöt, erilaiset ruuanvalmistustottumukset ja valmistuksesta muodostuvat voimakkaat ruuan hajut. Ruokaan liittyvien ongelmien lisäksi separaatiota selittäviksi tekijöiksi nousivat kommunikointivaikeudet lasten opettajan kanssa, keskustelun vähäisyys suomalaisten kanssa, paastoaminen, kokemukset syrjinnästä ja asumistapojen muutokset. Näiden kaikkien voidaan katsoa lisäävän maahanmuuttajafgaanien pitempää lähtömaansa kulttuurin käytänteissä.

Näkökulmatekstiamme taustoittava tutkimus osoittaa, että nimenomaan vuorovaikutuksessa kantäväestön kanssa kontaktien vähyys ja vaikeus hidastavat akkulturaatiota. Separatioasenteen omaksuneet afgaanit eivät vielä osanneet suomen kieltä ja olivat voimakkaimmin sidoksissa omaan kulttuuriinsa, islamin uskontoon ja sen ruokasääntöön.

TUKI PERHEELLE JA KIELITÄIDOLLE ON VÄLTÄMÄTÖNTÄ

Kotitalouden toiminta kietoutuu kaikkiin ympäristön ja yhteiskunnan toimintoihin. Siksi maahanmuuttajat tarvitsevat suuren muutosprosessin läpikäyjinä monenlaisia ja -tasoisia palveluja ja tukirakenteita kotoutumisen onnistumiseksi. Sellaisia ovat esimerkiksi mahdollisuudet kielitaidon saavuttamiseen, kotitalouden hoidon mukauttamiseen uusissa oloissa, koulutukseen, työllistymiseen sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

LÄHTEET

- Dalgard, O. S. & Thapa, S. B. (2007). Immigration, social integration and mental health in Norway, with focus on gender differences. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*, 3(1), 24–34.
- Goldsmith, E. B. (2012). *Resource Management for Individuals and Families*. Pearson, 463.
- Haapala, I. & Biggs, S. (2017). Ikäpolvitaju – miten eri-ikäiset ymmärtävät toisiaan? Teoksessa *Ikäpolvet yhdessä*. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto, 13–15. http://www.vtkl.fi/document/1/2261/08c0ba0/Suomenkielinen_idealehti_2017.pdf.
- Korvela, P. *Yhdessä ja erikseen – perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka*. (2003). Tutkimuksia / Stakes. Research reports / National Research and Development Centre for Welfare and Health: 130.
- Kosonen, A.-L. (2012). Erytisyruokavaliot. Teoksessa Aro, A., Mutanen, M. & Uusitupa, M. (toim.) *Ravitsemustiede*. Helsinki: Duodecim, 581–582.
- Kuntaliitto. (2016). Luonnos valtion kotouttamisohjelmaksi vuosille 2016–2019. <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/yleiskirjeet-lausunnot/lausunnot/2016/Sivut/valtion-kotouttamisohjelma.aspx>. (11.8.2016).
- Maahanmuuttovirasto. (2012). Tilastot. <http://www.migri.fi/medialle/tilastot>. (4.8.2016).
- Maahanmuuttovirasto. (2013). Afganistan – maakatsaus. http://www.miri.fi/tietoa_virastosta/maatietopalvelu/raportit. (7.1.2016).
- Paaso, J. & Kokko, K. (2004). Maahanmuuttajien asuminen –lähiöuudistuksen uusin haaste. *Siirtolaisuus – Migration* 31(2), 23–30.
- Pikkarainen, M. & Wilkman, S. (2008). Pakolaisten asuminen ja palvelut. Omaan kotiin -hankkeen tutkimusraportti. Siirtolaisinstituutti. <http://www.migrationinstitute.fi/fi/webreport-36/pakolaisten-asuminen-ja-palvelut>. (11.8.2016).
- Raijas, A. (2008). *Arjen hyvinvointi ja mahdollisuudet sen mittaamiseen*. Kuluttajatutkimuskeskus, työselosteita ja esitelmää 110.
- Rublee, C. B. & Shaw, S. M. (1991). Constraints on the Leisure and Community Participation of Immigrant Women: Implications for Social Integration. *Society and Leisure* 14(1), 133–150.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot. Yleiskatsaus: Asunnot ja asuinolot. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/asas/2016/01/asas_2016_01_2017-10-11_laa_001_fi.html. (18.11.2017).
- Thapa, S. B., Dalgard, O. S., Claussen, B., Sandvik, L. & Hauff, E. (2007). Psychological distress among immigrants from high- and low-income countries: findings from the Oslo Health Study. *Nordic Journal of Psychiatry* 61(6), 459–465.
- Valkeapää, H. (2016). *Maahanmuuttaja-afgaanien kotitalouden toiminta ja akkulturaatio*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 81. Itä-Suomen yliopisto.